

Қазақстандағы бір мемлекеттік
университет студенттерінің үш тілді
білім беру бағдарламасы аясында
оқыту мен оқу үдерісін ұғынуы

Мария Бекова
Көп тілді білім беру магистрі
Жоғары білім беру мектебі
Назарбаев Университеті

Зерттеу проблемасы

- Үш тілді бағдарламалар fТИМ-ге ерекше көңіл бөлуден басқа нақты жоспарсыз кенеттен шығарылды.
- Бағдарламалардың шығарылғанына қарамастан, үш тілді бағдарламалар шеңберінде оқыту қалай жүргізілу керек екендігі және студенттер іс жүзінде қалай оқитындары әлі де айқын емес.
- Ресми құжаттардан басқа университет деңгейінде үш тілді білім беру туралы тәжірибеде негізделген оқыту жоқ десек те болады.

Оқытудың **МАҚСАТЫ** –
Қазақстандағы бір
университет студенттерінің
үш тілді білім беру
бағдарламалары шеңберінде
оқыту және оқу үдерісін
ұғынуын зерттеу

1 ШС: Студенттер үш тілді
білім беру бағдарламалары
шеңберінде оқыту мен оқу
үдерісін қалай ұғынады?

2 ШС: Үш тілді білім беру
бағдарламалары шеңберінде
білім алу барысында
студенттер қандай
қиыншылықтармен кездеседі?

Әдебиетті шолу: негізгі ұғымдар

Ұғыну ұғымы

(Ангелл, 1906 ж.; Гольдштейн, 2013 ж.; Григгс, 2010 ж.; Лоуи, 1993 ж.; Пикенс, 2005 ж.; Смитис және Рамачандран, 1997 ж.)

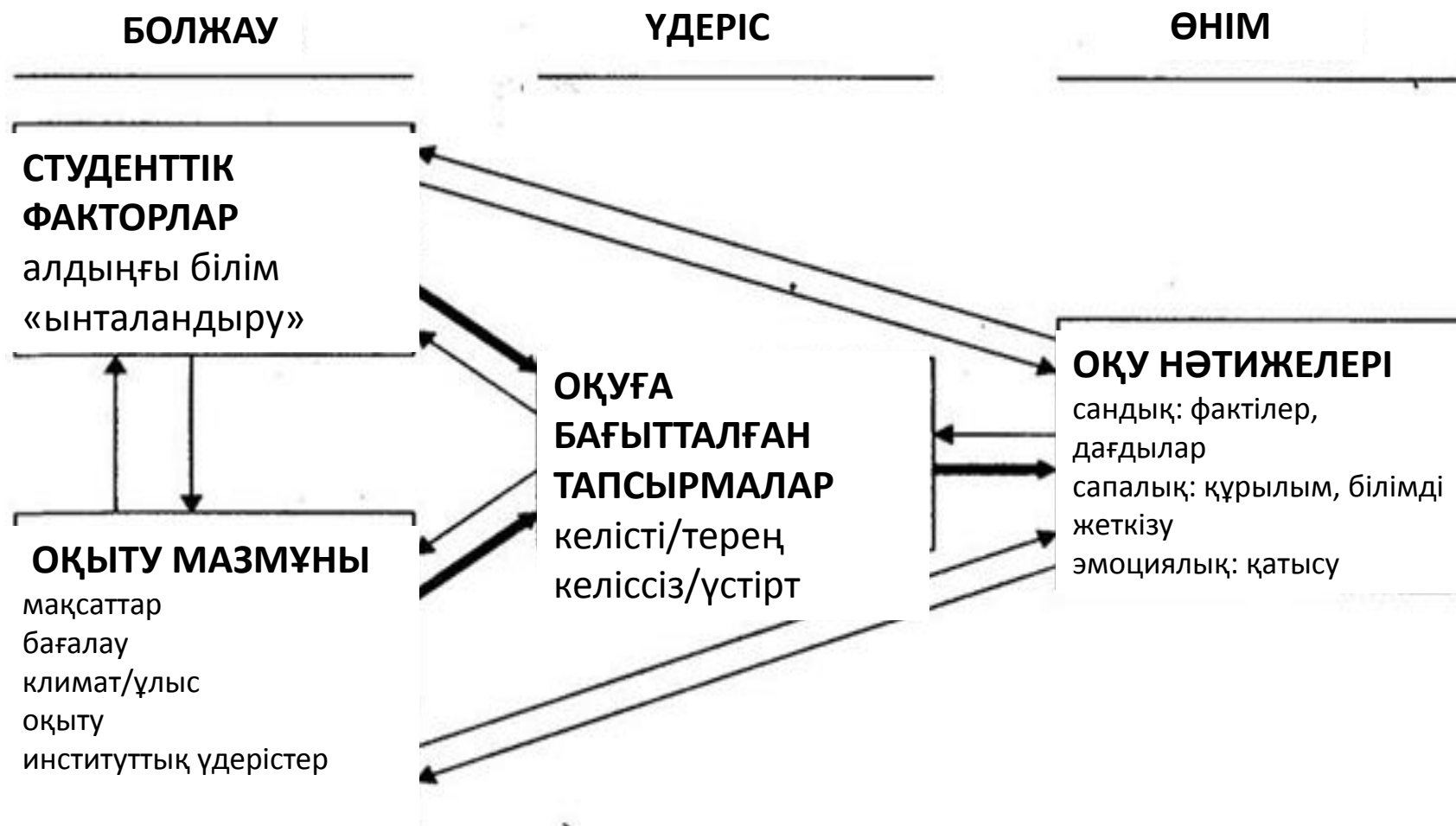
- Ұғыну деген сезілерлік үлгілерге мағына беретін үдеріс. Бұл сөздерді сезілерлік үлгілер тізбегіне қарағанда ұғыным мағынаға толтыратын. Бұған қол жеткізу үшін ұғыным есте сақтауға, ынталануға, сезімге және басқа да психологиялық үдерістерге сүйенеді. (Григгс, 2010 ж, 5 б.)

Екі/үш/көп тілде білім беру ұғымы

(Абелло-Контессе, 2013 ж.; Бэйкер және Сенкевич, 2005 ж.; Ценоз, 2012 ж.; Гарсия, 2011 ж.; Хенн-Рейнке, 2012 ж.; Хорнбергер, 2009 ж.; Джа, 2013 ж.; Ласангабастер, 2015 ж.; Токухама-Эспиноза, 2003 ж.; ЮНЕСКО сарапшылары, 2003 ж.; Райт, Баун, Гарсия, 2015 ж.)

- Көп тілді білім беру дегеніміз (1) оқыту мен оқуда бір тілден астам тілді пайдалану және құрметтеу, (2) өзара түсіністік пен диалог әр түрлі өмірлік тәжірибе мен әлемдегі түрлі мәдени пікірлерді мәдениетаралық деп тануы және құрметтеуі, (3) студенттер сабаққа алып келетін және олар жергілікті, ұлттық және ғаламдық деңгейде қоғамның нағыз әрі бағалы мүшелері ретінде ілгері басуды негізге алған білім беру. (Хорнбергер, 2009 ж., 198 б.)

Тұжырымдамалық негіз: Биггстің 3П оқыту және оқу үлгісі

Қолданылған әдебиетті шолу

Көп тілді білім берудегі оқыту және оқу үдерісі:
Халықаралық тәжірибе

Студенттердің көп тілді білім беруді жалпы ұғынуы

Сеноз және Этксаг, 2013;
Гонзалес Ардео, 2014;
Хоусен, 2002; Кисс, 2009;
Линдхольм-Лири, 2016;
Ли және Джеонг, 2013;
Олтеан, 2009;

Студенттік фактор: көп тілді білім берудегі ынталандыру

Ласагабастер, 2011;
Ортега, 2009; Реинвер және Рауд, 2009;

Студенттердің сабақта тілдік кодтарды аалмастыруы

Сеноз және Этксаг, 2013;
Клегхорн, 1992; Кук, 2001;
Хуерта-Масиас және Куинтеро, 1992; Мокгвати және Уэбб, 2013; Поллард, 2002; Ван дер Уолт, 2013;
Ванг және Киркпатрик, 2013

Көп тілді білім беру шеңберіндегі оқыту және оқу үдерісі

Оқыту тәсілдемелері мен стратегиялары

Фалтис, 1996; Мет, 1994

Қолданылған әдебиетті шолу

Студенттер көп тілді оқу бағдарламалар бойынша оқыған кезде беттесетін қиыншылықтар

Кәсіби мамандар мен оқу материалдарының жетіспеушілігі мен байланысты қиыншылықтар

Студенттердің тілді нашар меңгеру деңгейі

Студенттердің психологиялық кедергілері

Сеноз, 2005; Эдвардс, 2015; Коуега, 2009; Олтеан, 2009; Ван дер Уолт, 2013 Ванг және Киркпатрик, 2015; Ютсма

Сеноз және Этксаг, 2013; Хлатшвайо және Сизиба, 2015; Рейнвер және Рауд, 2009; Ванг және Киркпатрик, 2015

Экстром, 2013; Хорвитц және басқа авторлар, 1986; Лефевбре, 2012; Стефанова, 2010; Вон Уорде, 2003;

Қазақстандағы үш тілді білім беру: саясат және тәжірибе

Үш тілді саясатты енгізуге қажетті жағдайлар

Мектептер мен университеттерде үш тілді білім беруді енгізу

Дэйв, 2004; Фирман, 2006; Мехисто және басқа авторлар, 2014; Смагулова, 2008;

Амалбекова, 2013; Мехисто және басқа авторлар, 2014; Мүүрсепп, 2011; Ескелдиева және Тәжібаева, 2015;

Әдістеме

- **Зерттеу тәсілдемесі**: сұхбатта негізделген іздеп зерттеу үлгісі
- **Үлгісі**: әдейі кездейсоқ іріктеу
- ✓ ***Қатысушылар***: 10 үшінші курс студенті (5) инженерия мамандығы бойынша және (5) азық-түлік саласы мамандығы бойынша
- ✓ ***Орны***: инженерия, ауыл шаруашылығы ғылымы және азық-түлік саласында білім беруде үш тілді бағдарлама бойынша білім беретін Астанадағы бір мемлекеттік университет
- **Құрал**: бетпе-бет жарты-құрылымды сұхбаттар (1 сұхбат ≈ 30-40 мин)
- **Деректерді талдау**: үзінділер, қодтар, санаттар
- **Этикалық жайттар**: этикалық нысан, ақпараттық келісім нысандары

1 ШС: Студенттер үш тілді білім беру бағдарламалары шеңберінде оқыту мен оқуды жалпы ұғынуы

Студенттердің үш тілді білім беру шеңберінде оқыту мен оқуды жалпы ұғынуы

Студенттердің үш тілді білім беруді ұғынуы

Студенттердің оқыту үдерісін ұғынуы

Студенттердің оқу үдерісін ұғынуы

Олардың жеке және кәсіби дамуы үшін маңызды

Беделді әрі студенттердің қазіргі оқуы мен келешектегі мансаптық мүмкіндіктері үшін өте тиімді

Жағымды ұғыным

Жағымсыз ұғыным

Олардың оқуына университет тарапынан көмек

Академиялық жұмылғыштық мүмкіндіктері

“Біз оқу бітірген кезде біз үш тілде оқығанымыз көрсетілетін диплом аламыз. Бұл өте беделді болады деп ойлаймын. Біздің жұмыс берушілеріміз біздің үш тілде жұмыс істеп, ойлай алатынымызды көре алады.” (7-ші қатысушы)

Линдхольм-Лири, 2016; Кисс, 2009

Тілдік кодтарды алмастыру

Мұғалім тарапынан қолдау және ынталандыру

Мұғалімдердің көзқарасы және сезімдік үлесі

Хуерта-Масиас және Куинтеро, 1992; Кук, 2001; Поллард, 2002;

“Біз мұғалімнің біздің топқа үлес қосуға талпынатынын, маңызды әрі жақсы білім бергісі келетінін сеземіз. Ол біздің шет елдерге барғанымызды, ел көріп, жер көргенімізді қалайды және т.б. Сіз мұғалімнің бізге деген жанашырлығын байқай аласыз... сезімдік үлес деген осы”. (2 қатысушы)

Жергілікті және шетелдік мұғалімдердің оқытулары арасындағы айырмашылық

“Халықаралық мұғалімдер бағалаған кезде, олар студент кешіккеніне, сабаққа қатыспағанына қарамайды, оларға бәрі бір. Олар үшін ең маңыздысы – білім беру. Біздің мұғалімдер ондай жайттарды тексереді, олар үшін ол маңызды. Басқаша айтқанда тәртіп өте маңызды.” (8 қатысушы)

Биггс, 2007

1 ШС: Студенттер үш тілді білім беру бағдарламалары шеңберінде оқыту мен оқу үдерісін қалай ұғынады?

Студенттердің үш тілді білім беруді ұғынуы

Олардың жеке және кәсіби дамуы үшін маңызды

Беделді әрі студенттердің қазіргі оқуы мен келешектегі мансаптық мүмкіндіктері үшін өте тиімді

Кисс, 2009;
Линдхольм-Лерли, 2016;

“Біз оқу бітірген кезде біз үш тілде оқығанымыз көрсетілетін диплом аламыз. Бұл өте беделді болады деп ойлаймын. Біздің жұмыс берушілеріміз біздің үш тілде жұмыс істеп, олай алатынымызды көре алады”. (7 қатысушы)

1 ШС: Студенттер үш тілді білім беру бағдарламалары шеңберінде оқыту мен оқуды жалпы ұғынады?

Студенттердің үш тілді білім беру шеңберінде оқыту мен оқуды жалпы ұғынуы

Студенттердің үш тілді білім беруді ұғынуы

Олардың жеке және кәсіби дамуы үшін маңызды

Беделді әрі студенттердің қазіргі оқуы мен келешектегі мансаптық мүмкіндіктері үшін өте тиімді

“Біз оқу бітірген кезде біз үш тілде оқығанымыз көрсетілетін диплом аламыз. Бұл өте беделді болады деп ойлаймын. Біздің жұмыс берушілеріміз біздің үш тілде жұмыс істеп, ойлай алатынымызды көре алады.” (7-ші қатысушы)

Линдхольм-Лири, 2016; Кисс, 2009

Студенттердің оқыту үдерісін ұғынуы

Жағымды ұғыным

Тілдік кодтарды алмастыру

Мұғалім тарапынан қолдау және ынталандыру

Мұғалімдердің көзқарасы және сезімдік үлесі

“Біз мұғалімнің біздің топқа үлес қосуға талпынатынын, маңызды әрі жақсы білім бергісі келетінін сеземіз. Ол біздің шет елдерге барғанымызды, ел көріп, жер көргенімізді қалайды және т.б. Сіз мұғалімнің бізге деген жанашырлығын байқай аласыз... сезімдік үлес деген осы”. (2 қатысушы)

Хуерта-Масиас және Куинтеро, 1992; Кук, 2001; Поллард, 2002;

Жағымсыз ұғыным

Жергілікті және шетелдік мұғалімдердің оқытулары арасындағы айырмашылық

“Халықаралық мұғалімдер бағалаған кезде, олар студент кешіккеніне, сабаққа қатыспағанына қарамайды, оларға бәрі бір. Олар үшін ең маңыздысы – білім беру. Біздің мұғалімдер ондай жайттарды тексереді, олар үшін ол маңызды. Басқаша айтқанда тәртіп өте маңызды.” (8 қатысушы)

Биггс, 2007

Студенттердің оқу үдерісін ұғынуы

Олардың оқуына университет тарапынан көмек

Академиялық жұмылғыштық мүмкіндіктері

1 ШС: Студенттер үш тілді білім беру бағдарламалары шеңберінде оқыту мен оқу үдерісін қалай ұғынады?

1 ШС: Студенттер үш тілді білім беру шеңберінде оқыту мен оқуды жалпы ұғынады?

Студенттердің үш тілді білім беру шеңберінде оқыту мен оқуды жалпы ұғынуы

Студенттердің үш тілді білім беруді ұғынуы

Олардың жеке және кәсіби дамуы үшін маңызды

Беделді әрі студенттердің қазіргі оқуы мен келешектегі мансаптық мүмкіндіктері үшін өте тиімді

“Біз оқу бітірген кезде біз үш тілде оқығанымыз көрсетілетін диплом аламыз. Бұл өте беделді болады деп ойлаймын. Біздің жұмыс берушілеріміз біздің үш тілде жұмыс істеп, ойлай алатынымызды көре алады.”. (7-ші қатысушы)

Линдхольм-Лири, 2016; Кисс, 2009

Студенттердің оқыту үдерісін ұғынуы

Жағымды ұғыным

Тілдік кодтарды алмастыру

Мұғалім тарапынан қолдау және ынталандыру

Мұғалімдердің көзқарасы және сезімдік үлесі

“Біз мұғалімнің біздің топқа үлес қосуға талпынатынын, маңызды әрі жақсы білім бергісі келетінін сеземіз. Ол біздің шет елдерге барғанымызды, ел көріп, жер көргенімізді қалайды және т.б. Сіз мұғалімнің бізге деген жанашырлығын байқай аласыз... сезімдік үлес деген осы”. (2 қатысушы)

Хуерта-Масиас және Куинтеро, 1992; Кук, 2001; Поллард, 2002;

Жағымсыз ұғыным

Жергілікті және шетелдік мұғалімдердің оқытулары арасындағы айырмашылық

“Халықаралық мұғалімдер бағалаған кезде, олар студент кешіккеніне, сабаққа қатыспағанына қарамайды, оларға бәрі бір. Олар үшін ең маңыздысы – білім беру. Біздің мұғалімдер ондай жайттарды тексереді, олар үшін ол маңызды. Басқаша айтқанда тәртіп өте маңызды.” (8 қатысушы)

Биггс, 2007

Студенттердің оқу үдерісін ұғынуы

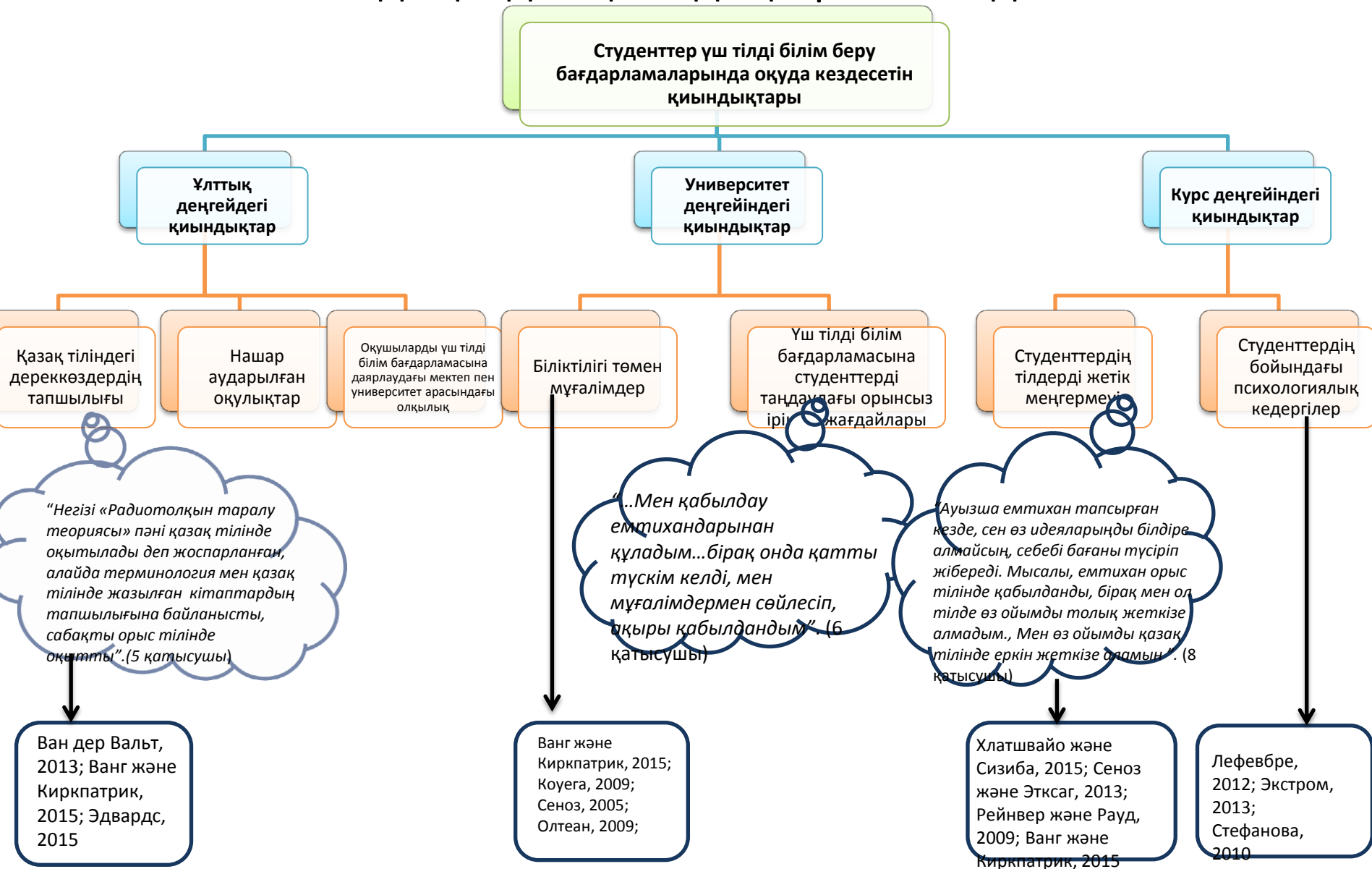
Олардың оқуына университет тарапынан көмек

Академиялық жұмылғыштық мүмкіндіктері

1 ШС нәтижелері

1. Студенттер үш тілді бағдарламаларды маңызды әрі оларға болашақ мамандар ретінде пайдалы деп ұғынады. Қатысушылар атап өткендей, студенттер үш тілді бағдарламада оқудың мынадай басты жағымды сәттерін атап өтті: бағдарламалардың беделділігі, болашақ мүмкіндіктер мен халықаралық тәжірибелерге қолжетімділік.
2. Қатысушылардың оқыту үдерісі бойынша ұғынымдары жағымды, сондай-ақ жағымсыз болды. Олардың қатарында, тілдік кодтарды алмастыру, мұғалімдердің ынталандыруы мен сезімдік үлесі. Ал жағымсыз ұғынымдар қатарына халықаралық мұғалімдердің заманауи оқыту тәсілдерімен салыстырғанда, жергілікті мұғалімдердің дәстүрлі оқыту тәсілдерін қолдануы жатады.
3. Сұхбат берушілер оқу үдерісін ең қызықты деп сипаттады. Студенттер академиялық жұмылғыштық мүмкіндіктері мен университет, мұғалімдер мен топтастардың қолдауын оқу үдерісіндегі ең қызықты әрі жағымды нәрсе деп атап өтті.

2 ШС: Студенттер үш тілді білім беру бағдарламаларында оқу кезінде қандай қиындықтармен кездесті?

2 ШС нәтижелері

1. Студенттер мынадай ұлттық деңгейдегі қиындықтармен кездесті: қазақ тіліндегі әдебиеттің тапшылығы, нашар аударылған оқулықтар және үш тілді бағдарламада оқуға даярлайтын курстардың болмауы. Яғни, бұл мәселелерді тек мемлекеттік билік органы деңгейінде ғана шешуге болады.
2. Университет деңгейіндегі қиындықтар ішінде студенттер мұғалімдердің тілдік деңгейлерінің төмендігін әрі үш тілді бағдарламаға студенттерді іріктеу кезінде біраз олқылықтарға жол берілгендігін атап өтті.
3. Қатысушылардың көбісі студенттердің тілдік деңгейінің төмен болуы ең басты мәселе екендігін атап өтті. Сөйлеу кезінде қате жасау, қысылу және шет тілдерінде жақсы сөйлейтін топтастарын көре алмау секілді психологиялық кедергілер олардың дамуын баяулатты.

Қорытынды

- 1 ШС нәтижелері бойынша студенттер жалпы үш тілді білім беру бағдарламаларын жақсы қабылдағанын көруге болады. Демек, бағдарламаның болашағы бар деген сөз. Оқу үдерісін студенттер өте қызықты деп тапса, оқыту үдерісінде олар жағымды және жағымсыз сәттерді атап кетті. Яғни, мұғалімдер тарапынан ынталандыру мен қолдау және жергілікті және халықаралық мұғалімдер арасындағы оқыту тәсілі бойынша айырмашылықтар. Түрлі мұғалімдер біліктілігін арттыру курстарының оқытылып жатқандығына қарамастан, жергілікті мұғалімдер әлі де үш тілде сабақ жүргізуге дайын емес.
- 2 ШС нәтижелері ұлттық, университеттік және курс деңгейіндегі көптеген қиындықтарды айқындады. Олардың ішінде қазақ тіліндегі материалдардың тапшылығын, даярлығы төмен мұғалімдерді, орынсыз іріктеу критерийін, студенттердің шет тілдерін білу деңгейінің төмендігін және психологиялық кедергілерді студенттер оқыту мен оқу үдерісіндегі ең басты мәселелер деп атап өтті. Үш тілді бағдарламаларды университеттерде енгізуге күш салынғанымен, зерттеу нәтижелері үш тілді бағдарламалар едәуір жетілдіруді қажет ететіндігін көрсетті. Басқа жағдайда, анықталған қиындықтар студенттердің оқу үдерісіне кері әсерін тигізері әбден мүмкін.

Әрі қарайғы зерттеуде кездесетін шектеулер мен ұсыныстар

- Бір ғана университет қарастырылғандықтан, зерттеу нәтижелері жалпылауға келмейді. *Сандық талдау* басқа университеттердегі үш тілді бағдарламалар бойынша толық көрініс бере алады
- Сұхбат қана жүргізілді. Зерттеудің нақтылығын арттыру мақсатында келесі зерттеу жұмысына бақылаулар мен басқа да құралдарды қосуға болады

Қолданылған әдебиеттер

- Abello-Contesse, C., Chandler, P. M., López-Jiménez, M. D., & Chacón-Beltrán, R. (Eds.). (2013). *Bilingual and multilingual education in the 21st century: Building on experience* (Vol. 94). Multilingual Matters.
- Biggs, J., & Tang, C. (2007). Teaching for quality learning at university (Society for research into higher education).
- Beetsma, D. (2002). *Trilingual primary education in Europe*. Fryske Akademie, Ljouwert.
- Cenoz, J. (2009). *Towards multilingual education: Basque educational research from an international perspective* (Vol. 72). Multilingual Matters.
- Dave B. (2004). Entitlement through numbers: nationality and language categories in the first post-Soviet census of Kazakhstan. *Nations and Nationalism*, 10(4), 439-459.
- Education in a multilingual world (2003) Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129728e.pdf>
- Fierman, W. (2006). Language and education in post-Soviet Kazakhstan: Kazakh-medium instruction in urban schools. *The Russian Review*, 65(3), 98-116.
- García, O. (2011). *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. John Wiley & Sons.
- Lasagabaster, D. (2015). Different educational approaches to bi-or multilingualism and their effect on language attitudes. *In Content-based language learning in multilingual educational environments* (pp. 13-30). Springer International Publishing.
- Lefebvre, E. (2012). *Student Attitudes Toward Multilingual Education*.
- Mehisto, P., Kambatyrova, A., & Nurseitova, K. (2014). Three in One? Trilingualism in Policy and Educational Practice. In D. Bridges (Ed.). *Educational reform and Internationalisation. The case of School Reform in Kazakhstan* (pp. 152-177). Cambridge: Cambridge University Press